

O'SMIRLARDA DEVIANT XULQ-ATVORNI SHAKILLANISHIDA OILANING O'RNI

Nazimaxon Mumindjanova
TMC instituti Katta o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda voyaga yetmaganlar orasida yuzaga keladigan deviant hulq-atvor, uning ko'rinishlari, qarashlari va bu borada olib borilgan izlanishlari haqida ma'lumotlar berilgan. Oilada shaxslararo munosabatlar, yuzaga keladigan nizolar va ularning bola tarbiyasiga, xulq-atvoriga ta'siri keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: deviant xulq-atvor, xulqi og'ishgan, tadqiqot, odob.

Bola tarbiyasida, ijtimoiy me'yorlar talabi asosida tarbiyalashning eng muhim, eng birinchi ijtimoiy nazorat instituti bu oila hisoblanadi. "Yoshlarimiz tarbiyasi qanchalik mukammal bo'lsa, xalq shuncha baxtli yashaydi." Chunki farzand tarbiyasi beshikdan boshlab, barkamol komil inson bo'lib shakllanishida nikohli sog'lom oila muhitining o'ri benihoya katta va salohiyati cheksizdir. Har bir farzand inson bo'lib, shaxsga aylanishining dastlabki manbai ota-onaga, oilaga, bevosita bog'liq. Insondagi xulq-atvor, axloq-odobning dastlabki normalari oilada shakllanib, maktab, mahallada, jamoatchilik o'rtasida ta'lim-tarbiya tizimi faoliyati jarayonida takomillashadi, insoniy fazilatlarini shakllanib takomillashib komil insoniylik darajasigacha ko'tarilib boradi, agar aksi namoyon bo'lsa buzg'unchi, tajaovuzkor shaxsga aylanib qoladi. Ma'lumki har bir oilada bolalarni muayyan tarbiyalash usullarining o'ziga xosligi mavjud bo'lib. Ushbu holatlarda ota-onalarning xulq-atvori alohida o'rin tutadi va bolaning ijtimoiylashuviga ta'sir etadi. Ushbu holatda oiladagi tartib-intizom, o'zaro muloqot alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan deviant va tajaovuzkor xulqli farzandlari bor oilalardagi tarbiya usullari o'rganilganda, ota-onaning kayfiyatiga ko'ra, ko'p hollarda qattiq qo'llik, jazolash, ota-onalik mehrining tanqisligini namoyon qilish qayd etilgan. Deviant xulqli va ijobiy xulqli o'quvchilarning oila sharoiti o'rganilganda, deviantlilarning nomaqbul oilada tarbiyalanganliklari tasdiqlangan. Xulq og'ishini kelib chiqishiga aloqador oilaviy va ijtimoiy omillar muammosiga bag'ishlangan tadqiqotlarning tahlili ko'rsatishicha, ikki o'zaro bog'liq omil orasidagi; - funksional yoki xulq-atvoriga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiluvchi shaxslararo jarayonlar - bevosita ta'sir qiluvchi, o'zida oila tarkibi hamda hajmini mujassamlashtirgan tizimli jarayonlarga ajratish mumkin. Deviant xulqli farzandi bor oila a'zolarinig o'zaro munosabatlarida rad etilganlik va befarqlik kabilar ko'proq ko'zga tashlanadi. Tadqiqotlarining

ko'rsatishicha, ota-ona orasidagi doimiy nizolar, urush-janjallar, o'zaro xusumat, shuningdek, mustahkam bo'lmagan nikoh deviant xulqida yoshligidanoq o'z asoratlarini ko'rsatadi. Bunday ota-onalar o'z farzandlarining ijtimoiy tarbiyasiga, ularga nisbatan kam e'tibor beradilar. Ayni vaqtda farzandlar tomonidan ham shunday munosabat kuzatiladi. Ushbu holatlar sof psixologik nuqtai nazaridan etibor berilsa xar qanday xuquqbuzarlik, xar qanday jinoiy faoliyatning alohida turi sifatida talqin qilinadi. Bunda inson ijtimoiy faolligini belgilovchi va o'ziga hos qonunbuzarlik shaklida ifodalovchi uning psixik holati, shaxsning motivatsion jabxasi, individual psixologik sifatleri, psixologik hususiyatlari, sub'yektning ijtimoiy qadriyatlarga munosabatlarida o'z ifodasini topadi. voyaga yetmaganlar xos deviant xulq-atvor va ularni ijtimoiy moslasha olmaslik muammosi kuchayib borish xususiyatiga ega ekanligi bois ham juda dolzarbdir. Bunday o'smirlarning umum qabul qilingan ijtimoiy va ma'naviy-axloqiy me'yorlarni tan olmasligi, ta'lim-tarbiya bilan shug'ullanuvchi oila, maktab, mahalla va boshqa ijtimoiy institutlar oldiga muhim vazifalarni yuklaydi. Xulq-atvorida buzilishlari bo'lgan o'smirlarning psixik rivojlanishida ham o'zgarishlar ro'y berishi sir emas. Shu bois ularning xulq-atvorida buzilishni keltirib chiqaruvchi sabablarni tadqiq qilish, oilaning farzand tarbiyasidagi o'rnini o'rganish alohida yondashuvni talab etadi.

Zero, yildan-yilga o'smirlar xulq-atvoridagi buzilishlar - ularning intellektual, xissiy, irodaviy rivojlanishda ham orqada qolish holatlari ortib borayotganidan dalolat bermoqda. Hozirgi davrda o'smirlikka xos deviant xulqining shakllanishida oilaning ta'sirini o'rganishga e'tibor ortgan. Zamonaviy psixologiya fanlarida ushbu muammoga bag'ishlangan tadqiqotlarning o'rnini salmoqlidir. Ammo, bizningcha, tarbiyasi «qiyin» o'smirlarning shakllanishida oilaviy muhitning qay darajada o'rin egallashi va oiladagi nizolarning ta'sirini o'rganish dolzarbligini oshib bermoqda. L.S.Vigotskiy fikricha, "O'g'ishgan xulq" o'smirning qiyin xayotiy munosabatlar xarakterining yig'indisidir. Bular avvalo qaysar, injiq, bolalar. Ularni qiziqarli faoliyat turiga tortish ularni tarbiyalashning asosiy usullaridan biridir. Ularda ma'lum bir xususiyat intizomsiz, qo'pol bo'ladilar. Ularning faolligini maqsadga muvofiq o'zgartirish, ularga ba'zi bir huquqlarni berish bilan ularga tasir o'tkazish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'oziyev. E. "Umumiy psixologiya". -T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. 2010.
2. Davlatshin. M.G "Yosh va pedagogik psixologiya". -T.; 2004
3. Nishanova. Z.T va boshqalar. "Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya". - T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. 2018.

4. O'smirlarda agressiv xulq-atvorni shakllanishida oilaviy tarbiyaning ta'siri. Mumindjanova Nazimaxon.
5. Менделевич В.Д. «Психология девиантного поведения». М.:2016 yil